

Prof. Dr. İlhan Helvacı
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Miras Hukuku - 10.03.2026 - 3. Hafta – 1. Ders

Geçen hafta altsoya yapılan denkleştirmeye tabi sağlararası kazandırmalardan söz ediyorduk. Şimdi biz artık yavaş yavaş TMK m. 669'un 2. fıkrasının zikrettiği kazandırmaların özelliklerine girebiliriz.

I-) Çeyiz

Değineceğimiz ilk husus bence ne olmalı? Bu çeyiz meselesi olmalı. Zaten madde diyor ki:

“Mirasbırakanın çeyiz veya kuruluş sermayesi vermek ya da bir malvarlığını devretmek veya borçtan kurtarmak ve benzerleri gibi karşılık almaksızın altsoyuna yapmış olduğu kazandırmalar, aksi mirasbırakan tarafından açıkça belirtilmiş olmadıkça, denkleştirmeye tâbidir.”

Şimdi 669. maddenin 2. fıkrasının yanına ben öğrenci olsam neyi yazarım? TMK m. 675/f. 2'yi yazarım. Evet çeyiz denkleştirmeye tâbi ama m. 675/f. 2 de bize şunu söylüyor:

“Altsoy hısımlarının evlenmelerinde, alışılmış ölçüler içinde yapılan çeyiz giderleri hakkında denkleştirmeye tâbi tutmama arzusunun bulunduğu asıldır.”

Demek ki denkleştirmeye tabi çeyiz deyince doğrudan doğruya tüm çeyizlerden bahsetmiyoruz. Ancak ve ancak hangi çeyizlerden bahsediyoruz? Alışılmış ölçülerin dışında kalan çeyizlerden bahsediyoruz. Eğer altsoya yapılan bu çeyiz kazandırması alışılmış ölçüler içinde kaldıysa bunlar hakkında murisin arzusunun hangi yönde olduğunu kabul ediyoruz? Onun arzusunun denkleştirmeye tâbi tutmama yönünde olduğunu kabul ediyoruz. Karine olarak diyelim.

Eğer bunlar alışılmışın dışında iseler ancak o zaman denkleştirmeye tâbi olabilirler. O da ne zaman? Yani bir çeyiz kazandırması olacak. Altsoya evlenirken bağımsız bir ev kurması için bir kazandırma yapılmış olacak. Bu bizatihi evin kendisi olabilir, evin döşenmesi için

birtakım yapılan kazandırmalar olabilir. Buzdolabı, televizyon, halı, mobilya gibi. Değil mi? Bunlar olabilir.

İşte altsoya bu nitelikte kazandırmalar yapılmalı, ona bağımsız bir yuva kurması için bir kazandırma yapılmalı. Bu kazandırma alışılmışın dışında bir kazandırma olmalı. Ve mirasbırakan bunun iadeye tâbi olmayacağına dair bir açıklamada bulunmamış olmalı. Muris, “*İadedden muaf tuttum.*” demişse o zaman iadeye tâbi olmayacak. Ama ne olabilir? Şartları varsa tenkise tâbi olabilir.

Demek ki TMK m. 669/f. 2 ile m. 675/f. 2’yi beraber düşünmemiz gerekiyor. Yani ben öğrenci olsam bu çeyiz ifadesinin altını çizerim. Onun yanına da TMK m. 675/f. 2’nin varlığını hatırlatan küçük bir not düşerim.

Şimdi çeyizden kastımız acaba ne? Biraz önce de vurgulamaya çalıştığım üzere kişinin altsoyuna evlenme sebebiyle ev kurabilmesi için, ev açabilmesi için, bağımsız bir aile konutu edinebilmesi için veya o konutun döşenebilmesi için yaptığı kazandırmalardan söz ediyoruz. Elbette hangi kazandırmalardan söz ediyoruz? Karşılıksız kazandırmalardan söz ediyoruz. Bu bir mal olabilir, bu bir para olabilir. Değil mi? Her durumda sonuç itibarıyla bu bir çeyiz olarak karşımıza çıkacak. Yani bu bir ev alma olabilir ki bizim ülkemizde ailenin ekonomik durumu müsaitse evlenen oğluna veya evlenen kızına ana babasının bir ev alması ve bağışlaması söz konusu olabilir.

İşte böyle bir durumda, biz neye bakacağız? Bu ev kazandırması acaba olağan mıydı, değil miydi? Alışılmışın dışında mıydı, değil miydi? Alışılmış ölçüler içinde miydi, değil miydi? Alışılmış ölçüler içinde ise zaten denkleştirmeye tâbi olmayacak ama alışılmış ölçülerin dışındaysa o zaman denkleştirmeye tâbi olabilecek. Ama mirasbırakan “*Denkleştirmeye tâbi değildir.*” dediye denkleştirmeye tâbi olmayacak.

Şimdi demek ki demin de vurguladığım üzere bu eşlerin oturması için alınan ev, taşınmazın döşenmesi için alınan mobilyalar, buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon gibi taşınır mallar ne olabilirler? Çeyiz sınıfına girebilirler.

II-) eyizin (Kazandırmanın) Alışılmışın Dışında Olması

Peki. Kazandırmanın alışılmışın dışında olup olmadığına bakarken ne yapacağız? Bir değerlendirme yapacağız. Bu değerlendirmeyi yaparken de objektif ve subjektif kriterler ile ölçmemiz gerekecek. Ama daha çok subjektif kritere ağırlık verilmesi herhalde isabetli olacaktır. Değil mi?

Mirasbırakanın yaptığı kazandırmanın onun bakımından alışılmışın dışında, önemli bir kazandırma olup olmadığına bakmak gerekir. Örneğin oldukça varlıklı bir ailede ailenin babasının, murisin örneğin, oğluna bir ev satın alması, bir ev bağışlaması öyle alışılmışın dışında bir kazandırma sayılmayacaktır.

Ama mütevazı, sınırlı imkânları olan bir babanın, evlenirken kızına bir ev satın alması, bütün hayatı boyunca biriktirdiği paralarla bir ev satın alması, bir ev bağışlaması halinde bu kazandırma ne olacaktır? Elbette alışılmışın dışında bir kazandırma kategorisine girecektir diyoruz.

III-) Evlenme Sırasında Yapılan Diğer Giderler: Bunlar Denkleştirmeye Tabi Değildir

Acaba evlenme sırasında başkaca birtakım kazandırmalar yapıldıysa bunlar denkleştirmeye tabi olabilir mi? Örneğin düğün masrafları, balayı harcamaları, evlilik sırasında takılan bazı takılar, verilen bazı hediyeler, bazı mücevherler de denkleştirmeye tâbi olabilir mi?

Bunun için söylenecek şey şu olmalı: Bunlar evlenme sırasında yapılan diğer giderler kategorisine giriyor. Bu da 675. maddenin birinci fıkrasında değerlendirilmiş, düzenlenmiş. “*Hediyeler ve evlenme giderleri*” kenar başlığını taşıyor.

“Olağan hediyeler ile evlenme sırasında yapılan geleneğe uygun giderler denkleştirmeye tâbi değildir.”

Yani düğün masraflarının, balayı için gezi giderlerinin, otel masraflarının, uçak biletlerinin ödenmesi gibi masraflar veya birtakım hediyelerin verilmesi söz konusu. Değil mi? Evlenirken çiftlere, çiftlerden birine mesela.

Mirasbırakanın oğluna bir saat hediye etmesi, mirasbırakanın kızına takı takması. Bunlar olağan hediyeler ve geleneğe uygun giderler

kategorisine giriyor. Aynı şekilde gelinlik alınması, damatlık alınması da geleneğe uygun giderler kategorisine girecektir. O zaman bunlar da ne olmayacaklar? Denkleştirmeye tâbi olmayacaklar. Çünkü bunlar bağımsız bir ev kurulması için yapılan kazandırmalar değildir diyoruz.

IV-) Kuruluş Sermayesi Verme

Bunlar, mirasbırakanın sağlığında altsoyuna bağımsız bir ekonomik statü kazandırmak için sağladığı kazandırmalardır. Yani baktığımız zaman avukat olan oğluna veya kızına bir yazıhane bağışlaması, “*Ben taksi çalıştırmak istiyorum*” diyen oğluna bir taksi veya bir taksi plakası satın alması, dış hekimi olan oğluna veya kızına muayenehane açarken, dış hekimliği ile ilgili bütün aletleri satın alması veya dış hekimi olan oğluna veya kızına bir muayenehane satın alması, vb. Bunların hepsi bu kuruluş sermayesi kategorisine giriyor.

Burada önemli olan altsoyun ekonomik geleceğini teminat altına almak, altsoyun kendi ayakları üzerinde durmasına imkân sağlamak, altsoyun bağımsız bir ekonomik duruma kavuşmasını sağlamaktır. Bu tarz kazandırmalar karşılıksız olmak kaydıyla ve yine sağlararası bir işlemle, sağlararası bir tasarrufla, bir bağışlamayla yapılmak kaydıyla ne olacaktır? Kuruluş sermayesi kategorisine girecektir. Mirasbırakanın mutlaka bir miktar nakit vermesi gerekmez. Bu bir mal da olabilir.

V-) Altsoyun Geçimine Katkıda Bulunmak

Bütün bunlardan sonra neyi söylüyoruz? Böyle ufak tefek kazandırmalar yani bir kişinin hayatta tutunmasını sağlamaya yönelik değil de onun geçimine katkıda bulunmak, ona yardım etmek maksadıyla yapılmış birtakım kazandırmalar varsa, bu kazandırmalar ne değildir? Bir böyle kuruluş sermayesi olarak nitelendirilemez. Yani altsoyun ekonomik bağımsızlığına kalıcı olarak yardım etmek maksadıyla değil de böyle geçinmesi için, harcaması için verilmiş birtakım paralar varsa, ortada ne yoktur? Bir kuruluş sermayesi yoktur diyoruz.

VI-) Malvarlığının Devri

Eski Medenî Kanundaki iadeye ilişkin hükümde malvarlığının devrine yer verilmemişti. Yeni Medenî Kanun kaleme alınırken hükmün kapsamına bu kazandırma da dahil edildi.

Malvarlığının devrinden kastımız nedir? Örneğin bir ticari işletmenin devri, değil mi?

Ama bir ticari işletme nasıl devredilir? Aktifiyle pasifiyle beraber devredilir, değil mi? İçindeki taşınırlar, taşınmazlar, haklar, alacaklar ve borçlarla beraber devredilir. Mevcut bir işletmeyi baba oğluna devrediyorsa, “*Bu ticari işletmeyi sana bağışlıyorum, bundan böyle sen işlet.*” diyorsa, burada denkleştirmeye tâbi bir kazandırma vardır ama bu kazandırmada neye dikkat etmek gerekir? Aktiflerden pasifleri çıkarmak gerekir. Aksi takdirde tam manasıyla ne olmaz? Adil bir denkleştirme söz konusu olmaz.

Demek ki böyle topluca bir malvarlığı da devredilebilir. Bu malvarlığı devrine, özellikle bir ticari işletme veya bir tarımsal işletmenin devri örnek olarak gösterilebilir. Böyle bir durumda aktiflerden pasifleri ne yapmamız gerekir? Çıkarmamız gerekir.

VII-) Borçtan Kurtarma

Gelelim maddede yer alan borçtan kurtarma kavramına.

Hükmün kapsamına iki durum da girebilir. Örneğin M'nin iki çocuğundan biri olan Ç1'den olan alacağı için onunla bir ibra sözleşmesi yapması (TBK m. 132). Yani tarafların ifa edilmemesine rağmen borcun sona ermesi hususunda anlaşmaları ve bu sözleşmenin bağışlama maksadıyla yapılması.

İkinci durum: Ç1'in Ü'ye borcu var diyelim. Mirasbırakan M, çocuğu Ç1'in Ü'ye olan borcunu ödeyebilir mi? Üçüncü şahsın ifası mümkün mü? Elbette. Borcun bizzat borçlu tarafından ifasında alacaklının bir menfaati yoksa yani borçlunun şahsı önem arz etmiyorsa borç üçüncü şahıs tarafından da ifa edilebilir (TBK m. 83). Örneğin bir miktar para borcunun üçüncü kişi tarafından ödenmesi.

Dolayısıyla ne olacak? Baba, çocuğu Ç1'in üçüncü şahsa olan borcunu ödeyebilir böylelikle onu borcundan kurtarabilir. Bunu Ç1'den herhangi bir karşılık elde etmeksizin yaptıysa bu da ne olacaktır? Denkleştirmeye tâbi bir karşılıksız kazandırma olacaktır.

Her iki durumda da muris aksini belirtebilir miydi? Yani denkleştirmeye tabi olacağını belirtebilir miydi? Elbette. Belirtmediği müddetçe bu kazandırmalar da denkleştirmeye tâbidir.

VIII-) Altsoya Yapılan Diğer Benzer Karşılıksız Kazandırmalar

Yine gelelim 669. maddenin 2. fıkrasına. Devamında şöyle söylüyor. Yine tamamını okuyarak geleyim:

“Mirasbırakanın çeyiz veya kuruluş sermayesi vermek ya da bir malvarlığını devretmek veya borçtan kurtarmak ve benzerleri gibi, karşılık almaksızın altsoyuna yapmış olduğu kazandırmalar, aksi mirasbırakan tarafından açıkça belirtilmiş olmadıkça, denkleştirmeye tâbidir.”

Şimdi benzerleri gibi karşılık almaksızın altsoyuna yapmış olduğu kazandırmalar. Bunun kapsamına acaba neler girecek?

Bunun kapsamına bir görüşe göre: Tüm bağışlamalar girecek. Bağışlamanın niteliğinin herhangi bir önemi olmayacak.

Bir diğer görüşe göre ise durum şu: Ne demek istiyor kanun koyucu? Arzusu tüm karşılıksız kazandırmalar olsaydı böyle örnek kabilinden saymazdı, değil mi? “*Tüm karşılıksız sağlararası kazandırmalar ...*” der geçerdi. Halbuki örnek kabilinden saydı. Arkasından da “*ve benzerleri gibi, karşılık almaksızın altsoyuna yapmış olduğu kazandırmalar ...*” dedi.

Kanun koyucunun bu ifadesini görmezden gelemeyiz. Hükmün kapsamına, murisin altsoyun geleceğini teminat altına almak, ekonomik istikbalini teminat altına almak, onun hayatta tutunmasını sağlamak amacıyla yaptığı karşılıksız kazandırmalar girmeli. Tüm bağışlamalar girmemeli.

Çok zengin bir babanın oğluna, üniversiteden mezun olduktan sonra bir araba satın alması onun hayata tutunmasını sağlamak için yapılan bir kazandırma olmaz. Değil mi? Bu bağışlama bu hükmün kapsamına girmeyecek. Böyle bir kazandırma ancak ayrıca iadeye tâbi olacağı belirtilirse iadeye tâbi olabilir.

Ama böylesine bir araç kazandırması değil de bir ticari işletmenin hisselerinin devrinden bahsedelim. O zaman bu ticari işletmenin bir kısım hisselerinin devri “*Al oğlum bu araba senin olsun.*” cümlesi gibi basit bir bağışlama işlemi değil.

Cümle bu kez şöyle: “Al oğlum bu işletmenin ortaklık payları ile veya onların sana sağlayacağı kâr payı (temettü) ödemeleriyle hayatını kur, hayata tutun, hayata kök sal ve bağımsız bir ekonomik geleceğe sahip ol.” İşte bu gibi kazandırmalar denkleştirmeye tâbi olmalıdır diyoruz. Yani hükümdeki “... ve benzerleri gibi karşılık almaksızın altsoyuna yapmış olduğu kazandırmalar ...” ifadesinden anlaşılması gereken budur.

Ben de bu ikinci görüşe katılıyorum.

IX-) Çocukların Alışılmış Ölçüleri Aşan Eğitim Giderleri

Bu diğer kazandırmaların içerisine tabii neyi de dahil etmemiz gerekecek? Eğitim giderlerini de dahil etmemiz gerekecek. Yani çocuklardan birisine örneğin iş yeri açmış, öbürünü de Amerika’da okutmuş. Lisans, yüksek lisans, doktora yapmasını sağlamış. Yurt dışında en önemli okullarda, Harvard’da, Cambridge’de, Oxford’da okutmuş. Bu okulların ücretleri epey yüksek, değil mi? Yurt dışındaki harcamaların hangi miktarlara eriştiğini hepimiz biliyoruz.

Bu noktada da yalnız dikkat etmek lazım. Eğitim ve öğrenim giderlerine ilişkin 674. madde var. Bu benzeri karşılıksız kazandırmaların kapsamına eğitim giderleri de girebilir ama dikkat edilmesi gereken bir şey var. Kanun koyucu bazı sınırlar çiziyor. Şöyle ki:

Kenar başlığı “Eğitim ve öğrenim giderleri” olan TMK m. 674. şöyle:

“Çocukların ... eğitim ve öğrenimi için yapılan giderler sebebiyle geri verme yükümlülüğü, mirasbırakanın aksini arzu ettiği ispat edilmedikçe, ancak alışılmış ölçüleri aşan kısım için mevcuttur.”

Ben öğrenci olsam çocukların ifadesinin altını çizerim. Zira dikkat edilecek olursa hüküm çocukların diyor, altsoyun demiyor.

Ayrıca, çocukların eğitim ve öğrenimi için yapılan giderlerin iadeye (denkleştirmeye) tabi olması bu giderlerin ancak alışılmış ölçüleri aşan kısmı için söz konusu olacak. Değil mi?

Demek ki torunlar ile ilgili eğitim ve öğrenim giderleri TMK m. 674'ün kapsamına dahil olmayacak. Mirasbırakanın torunlarına eğitimleri için yaptığı karşılıksız kazandırmalar alışılmış ölçülerin içinde kalsa bile aksi açıkça belirtilmediği sürece denkleştirmeye tabi olacak.

Dikkat edilecek olursa kanun koyucu yine burada birtakım değerlendirmelerin yapılmasını arıyor. Çok zengin, varlıklı bir babanın çocuğunu yurtdışında okutması, onun bakımından alışılmış kabul edilebilir. Ama mütevazı bir devlet memurunun oturduğu evi satıp çocuğunu yurtdışında okutması alışılmışın dışında bir eğitim gideri sayılır.

Hatta bir devlet memurunun ya da mütevazı hayatı olan birisinin çocuğunu özel okulda okutması bile ne olabilecektir Alışılmış ölçülerin dışında bir kazandırma olarak kabul edilebilecektir.

Eğitim ve öğrenim giderlerinin kapsamına neler dahil olacak? Özel okullara, özel derslere, özel kurslara ödenen ücretler dahil olacak. Değil mi? Bu çocuklar başka şehirlerde okudularsa, başka ülkelerde okudularsa o şehirlerdeki yaşam masrafları, o ülkelere veya şehirlere seyahat giderleri, yurt, pansiyon, ev tutma giderleri dahil olacak. Ayrıca giysiler girecek vs. Eğitim malzemeleri girecek, değil mi? Defterler, kitaplar, birtakım deney ve inceleme malzemeleri varsa onlar girecek vs.

Demek ki eğitim ve öğrenim masraflarını da bu şekilde geride bıraktık. Ama dediğim gibi torunlar için birtakım eğitim ve öğrenim masrafı yapılıyorsa bunlar hangi hükmün kapsamına girecek? 669. maddenin 2. fıkrasının kapsamına girecek. Bunlarda biz ne aramayacağız? Mutattı, değildi, alışılmıştı, alışılmışın dışındaydı diye bir kriter aramayacağız. Bunlar alışılmış sınırlar içerisinde kalsa bile o zaman ne olacaklar? Altsoya yapılmış benzeri karşılıksız kazandırmalar kategorisine girerek aksi açıkça belirtilmediği sürece denkleştirmeye tâbi olacaklar.

X-) Olağan Hediyeler ve Evlenme Sırasında Yapılan Geleneğe Uygun Giderler

Çeyiz ile ilgili olarak TMK m. 675/f. 2'yi okumuştum. Ama diğer giderler de var, değil mi? Evlenirken yapılan diğer giderler. Aslında ona da biraz önce değindim ama bir kez daha derli toplu şekilde değinelim.

“Olağan hediyeler ile evlenme sırasında yapılan geleneğe uygun giderler denkleştirmeye tâbi değildir.”

Yani mirasbırakan da müsaade edin de serveti üzerinde birazcık tasarrufta bulunabilsin, değil mi? Çalıştı, çabaladı, bütün hayatı boyunca kazandı, birazcık müsaade edelim de harcamada bulunsun. Değil mi?

İşte kanun koyucu da diyor ki, olağan hediyeler vardır. Mirasbırakan, sünnet töreninde torununa bir tane altın taktı, nişanlanırken kızına bir kolye hediye etti, oğlu okuldan mezun olduğunda bir kol saati hediye etti. Değil mi? Bütün bunlar olağan hediyeler kategorisine girer ve bunlar denkleştirmeye tâbi değildir.

Aynı şekilde evlenme sırasında yapılan geleneğe uygun giderler de denkleştirmeye tâbi değildir diyor. Örneğin düğün salonunun tutulması için ödenen para, orkestraya, şarkıcıya fotoğrafçıya ödenen para, balayı için ödenen para, seyahat giderleri, satın alınan damatlık veya gelinlik, vb. Bunlar artık ne olmayacaklar? Çeyiz kategorisine zaten girmiyorlar. Olağan sınırlar içinde kaldıkları müddetçe, geleneğe uygun giderler kategorisinde kaldıkları müddetçe ne olmayacaklar? Denkleştirmeye tâbi olmayacaklar.

Örneğin varlıklı bir babanın üniversiteden mezun olduğunda oğluna bir araba satın alması, onun bakımından olağan hediye olarak nitelendirilebilir. Ama ekonomik durumu mütevazı bir babanın, üniversiteden mezun olurken oğluna bir araba satın alması onun bakımından olağan hediye olarak nitelendirilemez.

XI-) Mirasbırakanın Kazandırmayı Denkleştirmeden Muaf Tutması veya Denkleştirmeye Tabi Kılması

1-) Denkleştirmeden Muaf Tutan Beyan Açısından

TMK m. 669/f. 2'ye göre:

“Mirasbırakanın çeyiz veya kuruluş sermayesi vermek ya da bir malvarlığını devretmek veya borçtan kurtarmak ve benzerleri gibi karşılık almaksızın altsoyuna yapmış olduğu kazandırmalar, aksi mirasbırakan tarafından açıkça belirtilmiş olmadıkça, denkleştirmeye tâbidir.”

Ben öğrenci olsam aksi mirasbırakan tarafından açıkça belirtilmiş olmadıkça ifadesinin altını çizerim. Murisin aksini açıkça belirtmesi aslında nedir? Bir ölüme bağlı tasarruftur.

Ama bu ölüme bağlı tasarruf ölüme bağlı tasarrufların şekline tabi değildir. Başkaca herhangi bir sıhhat şekline de tâbi değildir.

Mirasbırakan, tenkisi engelleyemez. Kimsenin tenkis davası açma hakkını elinden alamaz. Ama yaptığı kazandırmanın denkleştirmeden muaf olmasını sağlayabilir.

Şu anda okuduğumuz hüküm, denkleştirmeden muaf tutmaya ilişkin hüküm. Mirasbırakan diyor ki oğluna “*Sana şu kadar lira kuruluş sermayesi verdim, ama ben bu kuruluş sermayesinin denkleştirmeye tâbi olmasını istemiyorum.*”

Bu bir tek taraflı irade açıklaması mıdır? Evet, tek taraflı bir irade açıklamasıdır. Tartışmalı olmakla birlikte bence de isabetli olan düşünceye göre mirasbırakan bu irade açıklamasını tek taraflı olarak değiştirebilir, geri alabilir.

2-) Denkleştirmeyi Emreden Beyan Açısından

Kanun koyucu 669. maddenin 2. fıkrasında mirasbırakanın denkleştirmeden muafiyete ilişkin irade beyanının açık olmasından söz ediyor. Oysaki hükmün 1. fıkrasında böyle bir açıklıktan söz etmiyor.

Yani mirasbırakanın altsoy dışında kalan diğer yasal mirasçılara yaptığı sağlararası karşılıksız kazandırmaların onların miras hisselerine mahsuben yapıldığını gösteren, dolayısıyla da bu kazandırmaların denkleştirmeye tabi olmasını sağlayan irade açıklamasının nasıl olması gerektiğini söylemiyor.

Ama doktrin bu irade beyanının da açık olmasını arıyor. Yani yorum yoluyla bu sonuca ulaşılması yetmez. “*Ey kardeşim K, sana bu karşılıksız kazandırmada bulunuyorum. Ama bu kazandırmayı, senin miras hissene mahsuben yaptım.*” şeklindeki irade açıklamasını net bir şekilde görmemiz gerekiyor diyor doktrin.

Bu da yine bir ölüme bağlı tasarruftur. Ama ölüme bağlı tasarrufların şekline tabi olmadığı gibi başka bir sıhhat şekline de tabi değildir. Bu da nedir yine tek taraflı bir hukuki işlemdir. Yani muris bu irade açıklamasını da tek taraflı olarak geri alabilir veya değiştirebilir.

Her iki beyan açısından da söylenmesi gereken son husus şudur; Mirasbırakan bu beyanlarını yazılı şekilde yapmışsa beyanın varlığını ve içeriğini ispat etmek kolay olacaktır. Aksi takdirde bu irade açıklamalarının mevcudiyetini de içeriğini de ispat etmek kolay olmayacaktır.

XII-) Denkleştirme Borçlusu ve Denkleştirme Alacaklısı

Şimdi denkleştirme bakımından kimler acaba denkleştirme borçlusu olabiliyor ve kimler denkleştirme alacaklısı olabiliyor bunlara bakalacağız.

1-) Denkleştirme Borçlusu

a-) Genel Olarak

Denkleştirme borçlusu kimdir? Denkleştirme borçlusu prensip itibariyle ancak ve ancak kim olabilir? Kanuni (yasal) mirasçılar denkleştirme borçlusu olabiliyorlar, değil mi? Bu kanuni mirasçılardan da kimler denkleştirme borçlusu olabiliyorlar? Kural olarak denkleştirmeye tâbi bir kazandırma elde etmiş olanlar. Yani mirasbırakanın sağlığında ondan denkleştirmeye tâbi bir kazandırma elde etmiş olanlar denkleştirme borçlusu oluyorlar.

Bu noktada önemli olan bir detay var, o da şu:

Kendisine denkleştirmeye tabi kazandırma yapılan kişinin kazandırmanın yapıldığı sırada mirasçı sıfatına sahip olması önemli değil. Olası mirasçı sıfatına sahip olması önemli değil. Önemli olan mirasbırakanın vefatında yasal mirasçı sıfatına sahip olması.

Bunu şöyle somutlaştıralım: Bir erkeğin, evlilik dışı ilişkisinden dünyaya gelen bir çocuğu var. Ona ekonomik geleceğini teminat altına almak maksadıyla denkleştirmeye tabi sağlararası karşılıksız bir kazandırmada bulunuyor.

Şimdi bir babanın evlilik dışı çocuğuna böyle bir kazandırmada bulunması noktasında biz o çocuğun babaya mirasçı olabilmesi için ne arıyoruz? Ya babanın onu tanımasını arıyoruz ya da çocuğun açacağı bir babalık davasıyla babalık hükmünün kesinleşmesini arıyoruz. Kazandırmanın yapıldığı sırada böyle bir tanıma yok. Kazandırmanın yapıldığı sırada böyle açılmış ve kesin hükme bağlanmış bir babalık kararı yok.

Ne yapacağız? Bu kazandırma denkleştirmeye tâbi değildir mi diyeceğiz? Hayır. Bizim için önemli olan ne? Bizim için önemli olan mirasbırakanın vefatında bu kişinin yasal mirasçı sıfatına sahip olması. Yani vefat anına kadar hatta vefattan sonra da ne olabiliyor? Babalık davası açılabilir, biliyorsunuz.

Demek ki önemli olan kanuni mirasçılık sıfatı, bu kanuni mirasçılık sıfatı bakımından da önem arz eden nedir? Mirasbırakanın ölümünde kanuni mirasçı sıfatına sahip olmak gerekli ve yeterli. Peki.

Atanmış mirasçılar denkleştirme yükümlüsü olabiliyorlar mı? Asla. Atanmış mirasçılar denkleştirme yükümlüsü olamıyorlar.

b-) Denkleştirme Borçlusunun Mirasçı Sıfatına Sahip Olamaması

M vefat etmiş, yasal mirasçıları çocukları Ç1 ve Ç2 sağ. Bir de Ç1'den olma torunu T var.

Diyelim ki Ç1 kanuni mirasçı sıfatına sahip ama mirası reddetmiş (TMK m. 605). Ya da hakkında mirastan mahrumiyet sebebi varmış örneğin babası M'yi kasten ve hukuka aykırı şekilde öldürmeye kalkışmış. O nedenle mirastan mahrum olmuş (TMK m. 578/f. 1, b. 1).

Diğer ihtimaller de şöyle olsun: Ç1 mirastan feragat etmiş ivazlı veya ivazsız (TMK m. 528). Mirasçılıktan çıkarılmış eski ifadesiyle mirastan ıskat edilmiş (TMK m. 510). Ya da mirasbırakandan önce ölmüş.

Peki ne olacak? Bu kişi yani Ç1 kanuni mirasçı sıfatına sahip olamayacak. Kanuni mirasçı sıfatına sahip olmadığı için de kendisi ne olamayacak? Denkleştirme yükümlüsü olamayacak.

Eğer onun yerine, o mirasçı olamadığı için, başkaları mirasçı oluyorsa, yani Ç1'in çocuğu T1 varsa durum nedir?

Şimdi TMK m. 670'i okuyalım. Kenar başlığı "*Mirasçılık sıfatının kaybı hâlinde*":

"Mirasın açılmasından önce veya sonra mirasçılık sıfatını kaybeden mirasçıya ait geri verme yükümlülüğü, onun yerini alan mirasçılara, miras paylarında meydana gelen artış oranında geçer."

Mirasçılık sıfatını, mirasın açılmasından önce veya sonra kaybetmek ne demek?

Mirasın açılmasından önce mirasçılık sıfatının kaybindan kastımız, yasal mirasçı olacak kişinin; miras bırakandan önce ölmesi, mirastan ıskat edilmesi, mirastan ivazlı veya ivazsız feragat etmesi, mirastan mahrumiyeti gerektiren sebeplerle mirastan mahrum olması.

Mirasçılık sıfatının mirasın açılmasından sonra kaybindan kastımız da mirasın reddi ihtimali.

Mirası, mirasbırakanın ölümünden sonra reddetmeniz için, mirasçılık sıfatınızı ve mirasbırakanın ölümünü öğrendiğiniz andan itibaren 3 ay içerisinde Sulh Hukuk Mahkemesine bir ret açıklamasında bulunmanız gerekir. Mirası ölümden sonra yani miras açıldıktan sonra reddetmişsinizdir ama sizin bu mirası reddiniz hangi andan itibaren hüküm ifade eder? Geçmişe etkili olarak hüküm ifade eder. Ölüm anına kadar geriye etkili olarak ne yapar? Hüküm ifade eder. Dolayısıyla sonradan kaybetmekten kastımız bu.

İlk örnek miras bırakandan önce ölüme ilişkin olsun.

M'nin iki çocuğu var Ç1 ve Ç2. Bir de Ç1'den olma torunu T var. Sağlığında çocuğu Ç1'e denkleştirmeye tabi bir kazandırma yapmış. İşyeri açması için ona bir taşınmaz bağışlamış. Ama Ç1 mirasbırakandan önce ölmüş. Yani M'nin ölümünde sağ değil.

Ç1 mirasçı sıfatına sahip olamayacak. Onun yerine kim mirasçı olmuş? Torun T1 mirasçı olmuş. Torun T1 söz konusu taşınmaza sahip olduysa zaten kendisi denkleştirme yükümlüsü olacak. Yok, o taşınmaza sahip olamadıysa o zaman taşınmaz eline geçmediği için aynen iadeyle yükümlü olmasa bile parasal iadeyle yükümlü olacaktır diyoruz TMK m. 670 çerçevesinde.

İkinci örnek de çeşitli ihtimallere ilişkin olsun: Mirasbırakan M'nin vefatında sağ kalan kan hısımları çocuğu Ç1 ve Ç2 ile Ç1'den olma torunu T1'den ibarettir. Muris M, Ç1'e ne yapmış sağlığında? Denkleştirmeye tâbi kazandırmada bulunmuş. Örneğin onu borcundan ibra etmiş. Örneğin ona bir işletmeyi devretmiş karşılıksız olarak.

Bütün bu durumlarda Ç1 aslında denkleştirme yükümlüsü olacaktı ama mirası reddetti, mirastan feragat etti veya ıskat edildi veya babasını öldürmeye kalkıştığı için mirastan kendiliğinden mahrum

oldu. Peki, şimdi bu kazandırma, denkleştirmeden ne olacak? Kurtulacak mı? Denkleştirme yükümlüsü olarak devreye kim girecek? T1 girecek. Ç1'den dünyaya gelen torun T1 devreye girecek. Denkleştirmeye tabi karşılıksız kazandırma kendi eline geçmemiş olsa dahi ne ile yükümlü olacak? Onun parasal karşılığının iadesiyle yükümlü olacak.

Dikkat TMK m. 670 şöyle:

“Mirasın açılmasından önce veya sonra mirasçılık sıfatını kaybeden mirasçıya ait geri verme yükümlülüğü, onun yerini alan mirasçılara, miras paylarında meydana gelen artış oranında geçer.”

Hükümdeki ifade: “geri verme yükümlülüğü onun yerini alan mirasçılara ... geçer.” Denkleştirme yükümlüsünü yerini alan mirasçılardan kasıt sadece mirasçılık sıfatını kaybeden mirasçının yerini alan altsoyu değildir. Bu mirasçılar, denkleştirme yükümlüsü, mirasçı olmayınca, onun yerine mirasçı olan ya da miras payı artan diğer mirasçılar da olabilir.

Üçüncü örnek de şöyle olsun. M'nin vefatında sağ kalan hısımları şunlardır: Kendisinden önce vefat eden çocuğu Ç1'den olma iki torunu T1 ve T2 ile diğer çocuğu Ç2.

M, torunu T1'e sağlığında denkleştirmeye tabi bir kazandırma yapmıştır. Ancak T1 mirası reddetmiştir. T1'in denkleştirme yükümlüsü olması mümkün değildir. T1 mirasçı olsa idi T1 ve T2'nin miras payları 1/4 ve 1/4 olacaktı. Halbuki şimdi T1 mirası reddedince T2'nin miras payı 1/2'ye çıktı. Bu durumda Ç2'nin denkleştirme talebi üzerine T2, T1'in aldığı denkleştirmeye tabi kazandırmayı iade ile yükümlü olacaktır.

Demek ki kural olarak denkleştirmeye tabi karşılıksız kazandırmaya sahip olan yasal mirasçı denkleştirme yükümlüsü olur. Bazen de o, denkleştirme yükümlüsü olamayınca onun yerine mirasçı olanlar ya da onun denkleştirme yükümlüsü olamaması nedeniyle, miras payı artan diğer mirasçılar denkleştirme yükümlüsü olurlar.

c-) TMK m. 670 ile TMK m. 565/b. 1 Arasındaki İlişki

Bu noktada bir hususa daha değineceğim. O da şu:

Dikkat edilecek olursa TMK m. 670 ile TMK m. 565/b. 1'i bir arada ele almak lazım. Zira denkleştirmeye ilişkin m. 670 var, denkleştirme yükümlüsünün bu yükümlülükten kurtulmasına ilişkin. Bir de TMK m. 565/b. 1 var o da diyor ki denkleştirmeden kurtulan kazandırma tenkise tabi olur. Hangisini nasıl uygulayacağız?

TMK m. 670, TMK m. 565/b. 1'den önce uygulanmalıdır. Şöyle ki:

Denkleştirmeye tabi kazandırmayı almasına rağmen daha sonra denkleştirme yükümlülüğünden kurtulan kişiye karşı tenkis davası açılması, onun yerine denkleştirme yükümlülüğü altına giren diğer mirasçılarca bu yükümlülüğün yerine getirilememiş olmasına bağlıdır.

Örneğin: M'nin iki mirasçısı vardır. Ç1 ve Ç2. Bir de Ç2'den olma torunu T vardır. M sağlığında oğlu Ç2'ye iş kurması için 200.000 lira bağışlamış ve bu karşılıksız kazandırmayı denkleştirmeden muaf tutmamıştır. M'nin terekesi 200.000 liradır ve M'nin oğlu Ç2 mirası reddetmiştir.

Tasarruf nisabına esas olan tereke: Ç2'ye yapılan denkleştirmeye tabi kazandırma 200.000 TL + terekedeki 200.000 TL olmak üzere toplam 400.000 liradır. Bu durumda Ç2'nin denkleştirme yükümlülüğü TMK m. 670 gereğince T'ye geçer.

Ancak Ç1 terekedeki 200.000 lirayı alacağı için saklı payı ihlal edilmiş değildir. Onun tenkis davası açması mümkün değildir. T ise babası Ç1'in aldığı 200.000 lirayı (her ne kadar kendi eline geçmemiş ise de) miras hissesine mahsup edecektir. Görüldüğü üzere T saklı payına kavuşmamıştır. Onun saklı payını karşılayan tutar yasal miras payının yarısını (TMK m. 506/b. 1) oluşturan 100.000 liradır. T, bu tutar için, TMK m. 565/b. 1'e dayanarak babası Ç1'e karşı tenkis davası açma hakkına sahiptir.

d-) Denkleştirme Alacaklıları

Denkleştirme alacaklıları kimlerdir? Onlar da yine sadece yasal mirasçılardır. Atanmış mirasçılar denkleştirme alacaklısı olamazlar. Yasal mirasçılardan da miras bırakanın vefatında bu sığata sahip olması şarttır. Yani mirasbırakan önce ölen, mirası reddeden, mirastan mahrum olan, mirastan ıskat edilen ya da mirastan feragat eden mirasçılar denkleştirme alacaklısı olamazlar.

Fikrimizce de isabetli olan düşünceye göre sağ kalan eş ister altsoy dışındaki mirasçılarla ister altsoy ile birlikte mirasçı olsun her durumda denkleştirme alacaklısı sıfatına sahiptir.

XIII-) Denkleştirmenin Ne Zaman Yapılacağı

Şimdi, denkleştirme ne zaman söz konusu olacak? Denkleştirme mirasbırakanın ölümünden sonra söz konusu olacak. Mirasın taksiminde söz konusu olacak.

Diyelim ki daha taksim aşamasına bir türlü gelemedik. Çeşitli uyuşmazlıklar var. Örneğin mirasçılarının kim olacağı henüz belli değil. Kim mirasçı belli değil. İşte bir mirasçı adayı, bir mirasçı olduğunu iddia eden kişi var. Babalık davası sürüyor vs. Dolayısıyla henüz paylaşma (=taksim) aşamasına bir şekilde geçilememiş.

Paylaşma aşamasına geçilemediyse acaba bir tespit davası açılabilir mi? Açılabilir. *“Ey mahkeme, bu kazandırma denkleştirmeye tâbi midir, değil midir bu konuda bir tespit davası açıyorum.”* diyebilir misiniz? Diyebilirsiniz.

Ama böyle bir tespit davası açmadan paylaşma sürecine girildiyse artık *“Denkleştirmeye tâbi birtakım kazandırmalar var, bu taksim yapılırken bu kazandırmalar terekeye iade edilmelidir.”* diyebilir misiniz? Bir eda davası açabilir misiniz? Evet. Eda davası açılabilir hale geldiniz.

Bir zamanaşımı süresi var mı? Hayır, bir zamanaşımı süresi yok. Miras taksim edilinceye kadar denkleştirmeyi talep edebilirsiniz. Ama miras paylaşıldıktan (taksim edildikten) sonra da artık bu sürecin bize göre kapanmış olması gerekiyor.

Yargıtay bazı kararlarında bir zamanaşımı süresinden bahsetmiş, 10 yıllık bir zamanaşımı süresi var diyor ama bence de burada herhangi bir zamanaşımı süresi yoktur.
